

Politiskā sistēma

Dānijas valsts iekārta ir parlamentāra monarhija. Izpildvaru īsteno valdība ar premjerministru priekšgalā, kurš darbojas kā *primus inter pares*. Likumdevēja varu īsteno gan valdība, gan Dānijas parlaments – *Folketings*.

Dānijā ir daudzpartiju sistēma un kopš 20. gs sākuma neviena partija nav ieguvusi parlamentā absolūto balsu vairākumu.

Monarhija

Karaliene Margareta II dzimusi 1940. gada 16. aprīlī un kopš 1972. gada 14. janvāra ir Dānijas karaliene un valsts galva.

Atbilstoši Dānijas konstitūcijai Dānijas monarhs kā valsts galva teorētiski ir izpildvaras, tiesas varas un likumdevēja varas pārstāvis. Kad 1901. gadā parlaments kļuva suverēns, notika varas de facto nodalīšana.

Monarham ir tiesības nedot karaļa akceptu likumprojektam, izvirzīt vai noraidīt premjerministra kandidātu, taču mūsdienās to neīsteno, jo šāda rīcība izraisītu konstitucionālo krīzi. Karalis Kristiāns X bija pēdējais monarhs, kas 1920. gadā 28. martā atstādināja valdību, izraisot 1920. gadā, tā saukto, *Austrumu krīzi*. Visas karaļa pirmtiesības - iecelt ministrus, pasludināt karu un mieru īsteno premjerministrs un Ministru kabinets ar karalienes formālu piekrišanu.

Patlaban monarha pienākumiem ir ceremoniāls raksturs, reālo varu ierobežo likumdošana un sabiedriskā doma. Taču monarhs ir tiesīgs prasīt konsultāciju, dot padomus un brīdināt.

Karaliene kā valsts galva īsteno izpildvaras kontroles funkciju. Ja likums apdraud viņas pavalstnieku brīvību vai drošību, karaliene to var noraidīt.

Izpildvara

Monarhs izvirza premjerministra kandidātu, kam ir vislielākais parlamenta atbalsts. Premjerministra kandidāts izrauga ministrus. Par Ministru kabinetu balso Dānijas parlaments. Ministri var arī nepārstāvēt parlamentu. Teorētiski visi ministri ir vienlīdzīgi. Taču konstitucionālā prakse nosaka, ka premjerministrs ir *primus inter pares*, kas nozīmē, ka viņam ir lielāka vara.

Ministrijās ir atsevišķa struktūra - ministra sekretariāts, kas nodarbojas ar vispārēju plānošanu, attīstību un nosaka konkrētās ministrijas stratēģiskās vadlīnijas. Ministra lēmumus īsteno pastāvīgs un politiski neitrāls civildienests. Atšķirībā no citām demokrātiskām valstīm augstākstāvošie ierēdņi saglabā savu vietu pēc valdības nomaiņas. Faktiski lielākā daļa ierēdņu strādā dažādās izpildvaras institūcijās, kuras pakļautas atbilstošajām ministrijām.

Ministrijās ir arī sabiedrisko attiecību nodaļa. Atšķirībā no pārējiem ierēdņiem šīs nodaļas darbinieki nesaglabā savas vietas pēc valdības nomaiņas.

Likumdevēja vara

Dānijas parlaments *Folketings* ir augstākā likumdevēja institūcija valstī un par savu darbību neatskaitās nevienai citai institūcijai.

Premjerministrs un valdība par savu darbu atskaitās parlamentam. Kopš 1953. gada *Folketings* ir vienpalātas parlaments. Pirms tam Dānijā bija divpalātu parlaments, ko sauca par *Rigsdāgu*. Tas sastāvēja no *Folketinga* (augšpalāta) un *Landstinga* (lordu, zemes īpašnieku un rūpnieku palāta). Pēc konstitucionālās reformas 1953. gadā *Landstingu* likvidēja.

Folketingā ir 179 deputātu vietas, no kurām divas paredzētas Farēru salām un divas Grenlandei. Visus 179 parlamenta deputātus ievēl reizi četros gados. *Folketingā* iekļūst tās partijas, kuras pārvar 2% vēlēšanu barjeru.

135 parlamenta deputāti tiek ievēlēti pēc proporcionālās vēlēšanu sistēmas no vēlēšanu apgabaliem, 40 parlamenta deputātu vietas tiek piešķirtas proporcionāli iegūto balsu skaitam no partijām vai vēlēšanu sarakstiem.

Parasti parlamenta vēlēšanās piedalās 85% vēlētāju. Četras vecākās un vēsturē ietekmīgākās Dānijas partijas ir Konservatīvā tautas partija, Sociāli demokrātiskā partija, Liberālā partija un Sociāli liberālā partija.

Tiesu vara

Atbilstoši Konstitūcijai tiesas vara ir neatkarīga no likumdevēja varas un izpildvaras. Tiesnešus iecel monarhs. Līdz 1999. gadam tiesnešu iecelšana de facto bija Tieslietu ministrijas pārziņā, kura uzraudzīja tiesas sistēmu. Pēc apsūdzības radu būšanā un protekcionismā 1999. gadā tika izveidotas divas daļēji autonomas nevalstiskas organizācijas, kuras ir atbildīgas par tiešu iecelšanu un tiesu pārraudzību. Tiesnešus var atbrīvot no amata smagu pārkāpumu vai ilgstošas slimošanas gadījumā.